

automatic; It is necessary to have civil offences including fault of the beneficiary in bringing the bank to insolvency (such examples are described in decision of the Grand Chamber of the Supreme Court of 07.02.2019 #757/21639/15-c).

Key words: corporate veil, the doctrine of piercing of the corporate veil, legal personality of the company, inappropriate purposes of the controller (the ultimate beneficial owner).

УДК 347.133

Зміст, форма мирової угоди, заяви сторін і ухвали суду про її затвердження та виправлення їх недоліків: питання законодавчої регламентації

М. О. Ткаченко,
аспірант кафедри нотаріального
та виконавчого процесу і адвокатури
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Висвітлюються питання змісту та форми мирової угоди, заяви сторін про затвердження мирової угоди, її змісту. Розглянуті варіанти виправлення сторонами недоліків мирової угоди, а також судом, зокрема ухвали суду про затвердження мирової угоди. Внесено низку пропозицій щодо вдосконалення норм Цивільного процесуального кодексу України з метою вдосконалення процедури укладення та затвердження судом мирової угоди.

Ключові слова: мирова угода, суд, сторони, заява, ухвала про затвердження умов мирової угоди.

Tkachenko Mariya. Content, form of the agreement, statements of the parties and a court ruling on its approval and correction of their shortcomings: problem issues and the need for legislative regulation

The article discloses the issue of the content and form of the agreement, the parties' statements on the approval of the agreement, its contents, as well as options for the parties to remedy the shortcomings of the agreement, as well as the court, including the court order to approve the peace agreement. A number of suggestions were made regarding the improvement of the norms of the Civil Procedural Code of Ukraine in order to improve the procedure for the conclusion and approval by the court of a settlement agreement.

Key words: peace agreement, court, parties, statement, decision on approval of terms of a settlement.

© Ткаченко Марія Олегівна — аспірант кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Питання щодо правової природи мирової угоди у цивільному процесі аналізувались багатьма вченими¹, які досліджували міжгалузеві зв'язки мирової угоди, оскільки вона може укладатися не лише при розгляді цивільної справи судом, а й при примусовому виконанні рішення суду². Але, на нашу думку, особливої уваги заслуговує концепція вчених С.Я. Фурси, Є.І. Фурси, які вказували на комплексний характер мирової угоди та зазначали, що укладена в цивільному процесі угода породжує права та обов'язки осіб не тільки процесуальні, а й матеріальні. Така угода має матеріальний зміст, укладається сторонами та визнається (за чинним Цивільним процесуальним кодексом України³ (надалі — ЦПК) — затверджується. — *М.Т.*) судом відповідно до вимог цивільного процесуального права та з урахуванням норм матеріального права⁴. Щодо виконавчого провадження, то вчені зробили акцент на тому, що мирова угода для сторін (стягувача і боржника) породжує матеріальні права та обов'язки тому й має регламентуватися у Цивільному кодексі України⁵, але про неї нічого не сказано у даному нормативному акті.

Якщо брати до уваги мирову угоду як певний вид та форму правочину, то її особлива форма потребує докладного аналізу з позицій як цивільного права, так і цивільного процесу. Важливість сприйняття у цивільному процесі мирової угоди як передбаченого цивільним правом договору зумовлюється такими позиціями фахівців. «Передбачено, що сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву (усну чи письмову). Хоча в ч. 2 ст. 175 ЦПК (за ЦПК 1963 р. — *М.Т.*) прямо не йдеться про можливість укладення мирової угоди між сторонами в усній формі, але з її змісту така можливість впливає. Незважаючи на те, що законодавство не містить єдиного підходу до форми мирових угод, з практичної точки зору, її умови краще викладати письмово, пля-

¹ Фурса С.Я. Мирова угода і процедура її затвердження. *Митна справа. Науково-аналітичний журнал.* 2001. № 2. С. 16-24; Фурса С.Я. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Ухвала про визнання судом мирової угоди. *Закони України « Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: наук.-практ.коментар.* Київ: Видавець Фурса С.Я.:КНТ, 2008. С. 143-252.

² Фурса С.Я., Фурса Є.І. Коментар до ст. 11-1 Права та обов'язки сторін та інших осіб у виконавчому провадженні. *Закони України « Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: наук.-практ.коментар.* Київ : Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2008. С.242

³ Цивільний процесуальний кодекс України. URL: // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-156>

⁴ Фурса С.Я., Фурса Є.І. Коментар до ст. 175 ЦПК «Мирова Згода». *Цивільний процесуальний кодекс. науки-практн коментар.* Київ: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2010. С. 576.

⁵ Фурса С.Я., Фурса Є.І. Коментар до ст. 11-1 Права та обов'язки сторін та інших осіб у виконавчому провадженні. *Закони України « Про державну виконавчу службу», «Про виконавче провадження», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»: наук.-практ.коментар.* Київ: Видавець Фурса С.Я.:КНТ, 2008. С.242

хом підписання обома сторонами окремого документа або шляхом складання кожною із сторін письмової заяви»⁶. Приблизно такої ж позиції дотримуються й інші фахівці: «Сторони мають право усно заявити суду про укладення мирової угоди, що заноситься в протокол судового засідання, або викласти суду прохання про укладення мирової угоди в письмовій заяві, яка долучається до справи»⁷.

Тобто М. Лисич та інші фахівці підходять до мирової угоди лише з позиції цивільного процесу, хоча правила щодо форми правочину, встановлені у статтях 206, 207 ЦК, мають застосовуватися і до мирової угоди, оскільки в ній йдеться про врегулювання спору та взаємні уступки щодо матеріальних прав та обов'язків сторін. Нині у ч. 2 ст. 207 ЦПК закріплено положення про те, що сторони можуть укласти мирову угоду, подавши до суду спільну письмову заяву. Тому важко, навіть з формальних підстав, погодитися з позицією даних авторів у частині, де пропонується альтернатива «підписання обома сторонами окремого документа або шляхом складання кожною із сторін письмової заяви»⁸.

Гіпотетично, з урахуванням п. 3 ч. 1 ст. 208 ЦК, розглядаючи можливість укладання мирової угоди в усній формі, ми прийдемо до того, що сторони будуть усно формулювати суду умови мирової угоди, які одночасно будуть заноситися до протоколу судового засідання та фіксуватися за допомогою електронних засобів, але така ситуація маловірогідна. Крім того, необхідним елементом договору є підписи сторін, а не текст або звукозапис без їх підписів. Дійсно, сторони можуть заявити в суді про бажання укласти мирову угоду, але складати відповідний проект вони мають самі або краще з допомогою кваліфікованих адвокатів. Сторонам слід підписувати мирову угоду і разом письмову заяву до суду про затвердження умов мирової угоди, оскільки спільна заява доводить їх згоду на укладання і затвердження судом мирової угоди. Тобто узгоджені дії двох сторін доводитимуть їх спільну волю щодо врегулювання спору на підставі мирової угоди⁹.

Ч. 2 ст. 207 ЦПК встановлено, що сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, «зробивши» спільну письмову заяву, на будь-якій стадії судового процесу. Але термін «зробивши» деякою мірою не співпадає із прийнятою в ЦПК термінологією. Так, у п. 3 ч. 1 ст. 43 ЦПК встановлено, що сторони мають право «подавати заяви та

⁶ Лисич М. Мирова угода в цивільному процесі URL: // <http://legalspace.org/ua/helper/konsultue-yurist/item/6012-mirova-uhoda-v-tsyvilnomu-protsesi>.

⁷ Мирова угода сторін - Стаття 175 Цивільно-процесуального кодексу / JURIST. URL: <https://juristoff.com/resyrsi/kz/tsivilno-protseualnij-kodeks/12184-mirova-ugoda-storin-stattya-175-civilno-procesualnogo-kodeksu>.

⁸ Лисич М. Цит. праця.

⁹ Ткаченко М.О. Мирова угода в новому Цивільному процесуальному кодексі України : актуальні питання. *Цивілістична процесуальна думка*. 2018. № 1. С. 42-45.

клопотання», тому термін «зробивши» треба у ч. 2 ст. 207 ЦПК замінити на «подати суду спільну письмову заяву...» У статтях 182-183 ЦПК тепер встановлені вимоги до заяв та інших процесуальних документів, але ці загальні вимоги не повинні поширюватися на умови договорів, зокрема умови мирової угоди, яка має містити умови врегулювання спору і встановлювати матеріальні права та обов'язки суб'єктів цього договору.

Варто звернути увагу й на той аспект, що суд має належно зафіксувати свою позицію щодо поданої сторонами мирової угоди: затвердити або відмовити в її затвердженні. При цьому слід звернути увагу на неузгодженість за змістом частин 3 та 4 ст. 207 ЦПК, оскільки в ч. 3 йдеться про рішення суду, а у ч. 4 даної норми — про ухвалу суду. Дійсно, відповідно до ст. 258 ЦПК ухвала суду є одним із видів судових рішень, але у ч. 2 ст. 258 ЦПК розкривається процесуальний зміст ухвали і її характерні особливості. З аналізу п. 5 ч. 1 ст. 255 ЦПК також випливає, що, коли сторони уклали мирову угоду і вона затверджена судом, то суд своєю ухвалою закриває провадження у справі. Крім того, рішення суду слід пов'язувати з вирішенням спору саме ним, а не сторонами за їх компромісним волевиявленням, що так само підтверджує необхідність фіксувати волевиявлення сторін саме ухвалою, а не рішенням суду. Тому слід внести зміни до ч. 3 ст. 207 ЦПК та викласти її у такій редакції: «До затвердження мирової угоди суд має роз'яснити сторонам суть ухвали та наслідки її затвердження, строки та порядок як добровільного, так і примусового її виконання».

Отже, виходячи зі змісту процесуального аспекта мирової угоди, яка укладається та затверджується судом при розгляді цивільної справи, він зводиться до того, що мирова угода — це «основний документ», який містить компромісне вирішення спору сторонами, який має відповідати нормам як матеріального, так і процесуального права, а також для набуття ним правового значення має супроводжуватися письмовою заявою сторін (клопотання) про затвердження судом мирової угоди, яку вони уклали і в подальшому ухвалою суду про затвердження мирової угоди, оскільки при відмові в її затвердженні такий документ втрачатиме своє правове значення. Так само має ініціюватися діяльність виконавця та суду, мирова угода, сторін, відповідні заяви сторін виконавчого провадження (стягувача і боржника) про затвердження умов мирової угоди судом, які, на нашу думку, також мають викладатися письмово, а також спричинити певні наслідки — ухвалу суду про затвердження мирової угоди або про відмову в її затвердженні, зупинення виконавчого провадження, його закінчення. Тому мирову угоду сторін не можна сприймати як окремий і самостійний процесуальний документ, оскільки в такому випадку буде втрачено його матеріальне та/або процесуальне значення, а лише комп-

лексно, тобто у тісній єдності цих двох складових. Розглянемо це положення на наочному прикладі.

Незважаючи на некоректну редакцію ч. 3 ст. 207 ЦПК, вважаємо за доцільне акцент зробити у ній на такому положенні: «У зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди суд роз'яснює сторонам наслідки такого рішення». Отже, факт надання відповідного роз'яснення сторонам щодо наслідків прийняття ними рішення про укладення мирової угоди потребує відповідної фіксації. Проблемним і таким, що не вирішене на законодавчому рівні, є питання щодо форми надання сторонам таких роз'яснень. На нашу думку, такі роз'яснення мають здійснюватися в усній формі у судовому засіданні, коли сторони подають суду мирову угоду (оригінал з їхніми підписами) на затвердження. Виходячи із принципу єдиної цивільної процесуальної форми та з метою підтвердження того факту, що судом сторонам надані роз'яснення щодо наслідків затвердження мирової угоди, в інтересах саме суду такий факт доцільно відобразити в спільній заяві сторін про затвердження мирової угоди. Тобто вони мають зазначити про те, що «суть, наслідки та порядок виконання мирової угоди, яка буде затверджена судом, їм роз'яснені та зрозумілі», про що суд має їх попередити. Даним положенням, на нашу думку, слід доповнити ЦПК.

Але доки це питання не буде регламентоване на законодавчому рівні, доти суд має виходити із змісту роз'яснень сторонам наслідків затвердження судом мирової угоди, як це передбачено ч. 3 ст. 207 ЦПК.

Дуже важливим є питання, яке, на нашу думку, може зацікавити сторони, але його регламентація не передбачена ЦПК, — це внесення змін до мирової угоди, виправлення помилок, допущених судом у змісті ухвали суду про затвердження мирової угоди, особливості виконання мирової угоди, якщо вона не виконується боржником добровільно або стягувач використовує її з метою завдати шкоди правам та інтересам боржника тощо. Тому на всі перелічені та інші питання має бути відповідь у ЦПК.

Хоча в судовій практиці автору не вдалося знайти випадки, коли у мировій угоді сторін була допущена істотна помилка, яку сторони або одна із сторін бажає виправити, але такий випадок є цілком можливим. Хоча вірогідність першої ситуації, коли обидві сторони погоджуються на внесення змін до мирової угоди, незначна, але вона має бути розглянута і врегульована на нормативному рівні.

Якщо розглянути цю ситуацію детальніше, то побачимо, що суд без істотних проблем може допустити внесення сторонами змін до мирової угоди, поки вона ним не затверджена, оскільки до цього спонукає спільна воля сторін угоди. Якщо про внесення змін до мирової угоди проситиме одна із сторін, а інша заперечуватиме, то тут виникатиме спір, який розв'язувати суду як самостійний не доцільно. Тому слід констатувати розбіжність у позиціях сторін і відмовити у затвердженні мирової угоди.

Після затвердження судом мирової угоди суд не може вносити змін до резолютивної частини (у ч. 4 ст. 207 ЦПК зазначаються умови угоди) ухвали про затвердження мирової угоди, оскільки ним буде порушена одна із ознак законної сили судового рішення — незмінність судового рішення, зокрема ухвали суду, яка, по своїй сутті, є рішенням згідно з п. 1 ч. 1 ст. 258 ЦПК, що може бути підтверджено й ч. 1 ст. 271 ЦПК.

Крім того, за своєю суттю вона є заключною, тобто з нею пов'язане завершення розгляду справи та вирішення матеріального спору по сутті, але самими сторонами із певними уступками щодо предмета та змісту позовних вимог, тобто це їх спільне волевиявлення. Виходячи з аналізу наведеного вище випадку із судової практики, можемо зазначити, що суд не вправі змінювати умови мирової угоди навіть у тексті резолютивної частини своєї ухвали, а має лише повноваження щодо затвердження або відмови в затвердженні мирової угоди. Це виключне право сторін, тому слід доповнити ч. 7 ст. 49 ЦПК та викласти її у такій редакції: «Сторони можуть укласти мирову угоду на будь-якій стадії судового процесу. Внести зміни до умов мирової угоди сторони можуть лише до її затвердження судом». Якщо ж вони цього не зробили, а умови потребують уточнення, то вони можуть, на нашу думку, такі розбіжності згідно з п. 11 ч. 1 ст. 353 ЦПК усунути шляхом оскарження ухвали про затвердження мирової угоди.

Якщо ж матиме місце випадок, коли ухвала суду про затвердження мирової угоди відрізнятиметься від умов мирової угоди, то, на нашу думку, слід виходити з того, що це очевидна помилка суду та застосовувати правило про виправлення описок і арифметичних помилок у рішенні суду (ст. 269 ЦПК). Дійсно, у даній нормі ЦПК передбачена спеціальна процедура саме виправлення описок та арифметичних помилок у судовому рішенні, але ухвала суду про затвердження мирової угоди є судовим рішенням згідно п. 1 ч. 1 ст. 258 ЦПК, тобто за аналогією має властивості судового рішення.

Отже, з огляду на специфіку ухвали суду про затвердження мирової угоди доцільно застосовувати правила, які властиві для судових рішень, а саме:

- виправлення описок та арифметичних помилок в ухвалі суду, якщо вона відрізняється від мирової угоди, що затверджена судом (аналогія зі ст. 269 ЦПК);
- додатковою ухвалою суду, не змінюючи змісту резолютивної частини ухвали суду про затвердження мирової угоди, може бути вирішено питання про судові витрати (аналогія зі ст. 270 ЦПК);
- роз'яснення ухвали суду про затвердження мирової угоди (аналогія зі ст. 271 ЦПК).

При цьому вважаємо доцільним ввести в ЦПК таке поняття, як «мирова ухвала», що дасть можливість відрізнити ухвали про затвердження

мирової угоди від інших ухвал, а також визначити й регламентувати на законодавчому рівні специфіку застосування певних правил, що стосуються саме судових рішень як заключного акту вирішення судом справи по суті (рішення суду).

Водночас вважаємо за доцільне уточнити деякі положення ст. 270 ЦПК. Так, важко погодитися з ч. 1 ст. 270 ЦПК, де передбачається можливість для суду з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення. По-перше, це положення суперечить принципу змагальності, й складно встановити, які обставини змушують суд переглянути власне рішення. По-друге, в частинах 2 та 3 даної норми строк внесення доповнень рахується і встановлюється з моменту подачі заяви про ухвалення додаткового рішення. З цього положення випливає відсутність обмежень по строках для суду ухвалювати додаткове рішення, що неправильно по своїй суті. При цьому суд може навіть не повідомляти сторони про розгляд справи, визначення додаткових вимог тощо. Таке положення може на практиці призвести до зловживань з боку суду, коли буде достатньо замінити позовну заяву і після судового розгляду та ухваленого рішення винести додаткове рішення в інтересах позивача.

Суперечність у цій ситуації очевидна, оскільки сторони сприйняли рішення суду в тому змісті, як це було викладено, і відсутність заяви про доповнення рішення або апеляційної скарги на його зміст свідчить про їх згоду зі змістом рішення і відсутність у них бажання вносити до його змісту доповнення.

Порівнюючи в цьому зв'язку діяльність суду і нотаріусів, ми дійдемо висновку, що нотаріус не повинен за власною ініціативою особисто вносити зміни чи доповнення до змісту правочину, тобто без згоди на це сторін, навіть у випадку, передбаченому ч. 3 ст. 51 Закону України «Про нотаріат», згідно з яким, якщо нотаріус встановить, що він допустив помилку при вчиненні нотаріальної дії та хоче її виправити він зобов'язаний повідомити про це сторони (осіб), стосовно яких вчинено нотаріальну дію, для вжиття заходів щодо скасування зазначеної нотаріальної дії відповідно до законодавства.

Істотна відмінність мирової угоди від інших договорів полягає в тому, що сторони первісно налаштовані судитися, і у зв'язку з цим позивач подав позовну заяву. Тобто сторони із самого початку мають протилежні інтереси в результатах розгляду справи, тому варто брати до уваги, що мирові угоди недопустимі у справах окремого провадження (ч. 5 ст. 294 ЦПК).

Отже, з порівняння діяльності нотаріусів та судів можна зробити висновок про особливу нотаріальну і судову форму посвідчення і затвердження договорів, які, хоча й мають кардинальні відмінності від простої письмової форми договорів і тим більше усної, але подібні в питаннях їх

правових гарантій — дотримання вимог законності та волі сторін. При затвердженні судом мирової угоди має місце цілий комплекс процесуальних документів, які «супроводжують» і є обов'язковими для визнання угоди законною, зокрема ухвала суду про її затвердження і закриття провадження в справі.

Tkachenko Mariya. Content, form of the agreement, statements of the parties and a court ruling on its approval and correction of their shortcomings: problem issues and the need for legislative regulation

The article reveals the current issues of the content and form of the settlement agreement, as well as the need to regulate certain aspects of the current Civil Procedure Code. It is noted that the agreement has a special form, which requires detailed analysis both from the standpoint of civil law and civil procedure. The author notes the legal uncertainty of the possibility of concluding the settlement agreement in oral form, but it is also noted that in the absence of the same approach to the form of it, from the practical point of view, it is better to outline its terms in writing form, by signing by both parties a separate document. The author also believes that the parties should sign the settlement agreement and together a written statement to the court on the approval of the terms of the agreement, as a joint statement will prove their consent to the conclusion and approval of a court. It is proposed to amend the existing Civil Procedural Code to change the terminology regarding the submission by the parties of «applications for approval of the terms of the settlement agreement». It is proposed to legally finally resolve what the court decision should end in the proceedings, namely the ruling, and not the decision of the court. Therefore, it is necessary to make changes in part 3 of article. 207 of the Civil Procedure Code and to state it in the following wording: «Before the approval of the settlement agreement the court shall explain to the parties the essence of the ruling and the consequences of its approval, the terms and procedure for both voluntary and enforced execution».

It is also emphasized that the current issue is the question of how to provide explanations to the parties about the consequences of their decision to conclude a settlement agreement. Therefore, it is proposed to supplement the CPC with the provision of oral explanations orally in a court session, when the parties submit a court to the settlement agreement for approval, as well as to confirm the fact that the parties provided explanations of the consequences of the approval of the settlement, in the interests it is the court itself that it is expedient to include such a fact in a joint statement of the parties on the approval of the settlement agreement, that is, they should indicate that «the essence, consequences and procedure for the implementation of the settlement agreement, which will be approved by the court clarified them and understandable», the court must warn them.

It is emphasized on the urgency and necessity of the legislative regulation of issues related to the amendments to the agreement, the correction of mistakes made by the court in the content of the court order on the approval of the agreement, the peculiarities of the implementation of the amicable agreement, if it is not performed by the debtor voluntarily or the taxpayer uses it to harm it. rights and interests of the debtor, etc.

In the article the question of the expediency of introducing the concept as «settlement order», which will make it possible to distinguish between the decisions on the approval of the agreement from other sources, as well as to define and regulate, at the legislative level, the specificity of the application of certain rules, which is precisely the judicial decisions as the final an act of a court decision on the substance (court decision).

The author notes the need to clarify the provisions of Article 270 of the Criminal Code in terms of the possibility of the court adopting an additional decision on its own initiative. It is believed that the relevant provisions may in practice lead to abuses by the court. A comparative analysis of the activities of notaries and judges on this issue is presented.

Key words: peace agreement, court, parties, statement, decision on approval of terms of a settlement.

УДК 347.91

Уніфікація процедури перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами у процесуальних кодексах України

Д. О. Менюк,
аспірант відділу проблем цивільного, трудового
та підприємницького права Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України

Розглянуто уніфікацію процесуальних норм з огляду на судову реформу та зміни до процесуальних кодексів України. Окреслено протилежні точки зору щодо теорії процесуального права та визначені переваги уніфікації процесуальних норм. Окремо досліджено уніфікацію процесуальних норм, що регулюють процедуру перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

Ключові слова: процесуальне право, цивільний процес, уніфікація процесуального права, перегляд судових рішень, нововиявлені обставини, виключні обставини.

Meniuk Daryna. Unification of the procedure of review of court decisions by newly discovered or exceptional circumstances in the procedural law of Ukraine

Unification of the procedural law in the point of view of judicial reform and changes to the procedural codes of Ukraine is analyzed. The opposite points of view regarding procedural law theory are outlined and the advantages of unification of procedural law

© Менюк Дарина Олегівна — аспірант відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України